

Snježana Gregurović, Sanja Klempić
Bogadi (ur.)

Neminovnost ili izbor? Povijesni i suvremeni aspekti migracija u Hrvatskoj

Zagreb: Naklada Jesenski i Turk – Institut za migracije i narodnosti, 2023, 200 str.

DOI: <https://doi.org/10.11567/met.40.2.10>

Knjiga *Neminovnost ili izbor? Povijesni i suvremeni aspekti migracija u Hrvatskoj*, u izdanju Naklade Jesenski i Turk i Instituta za migracije i narodnosti, na jednom mjestu donosi sedam znanstvenih tekstova bitnih za razumijevanje fenomena migracija posebno onih koje se tiču hrvatskog društva i prostora Republike Hrvatske. Urednice, Snježana Gregurović i Sanja Klempić Bogadi, ujedno i autorice dvaju priloга, na ukupno 200 stranica, uz Uvod i Bilješku o autorima, predstavljaju poglavlja: »Migracijski obrasci u sjevernoj Dalmaciji ranoga novog vijeka«, autorice Dubravke Mlinarić, »Migracije u Slavoniji od kraja 17. do sredine 18. stoljeća« autorice Sanje Lazanin, »Uloga migracija u oblikovanju suvremene demografske slike Hrvatske« autorice Sanje Klempić Bogadi, »Međunarodne migracije u Hrvatskoj od 2000. do 2020.: trendovi, politike i upravljanje« autorice Snježane Gregurović, »Stavovi prema tražiteljima azila i izbjeglicama u Hrvatskoj: pregled istraživanja u razdoblju 2005.–2020.« autorice Margarete Gregurović, »Transnacionalna perspektiva istraživanja migracija u hrvatskom kontekstu« autorice Simone Kuti te »Religioznost, politička orijentacija i stavovi prema imigrantima i imigraciji u Hrvatskoj« autora Josipa Kumpesa.

Kao ciljeve knjige urednice ističu prikaz ključne teorijske i metodološke rasprave na primjeru istraživanja migracija u Hrvatskoj, predstavljanje rezultata dosadašnjih istraživanja te uvid u raznolikost i bogatstvo istraživačkih tema unutar migracijskoga istraživačkog polja.

Kako je naznačeno u Uvodu, teme prikazane u knjizi fokusiraju se na analizu migracijskih procesa, obrazaca i trendova u prošlosti (Lazanin, Mlinarić) i suvremenosti (S. Gregurović, Klempić Bogadi) te na društvene pojave i promjene proizišle uslijed tih procesa (Kuti, M. Gregurović, Kumpes).

Prva dva poglavlja usmjerena su na povijesne aspekte migracija u Hrvatskoj. U prvom se poglavlju autorica Dubravka Mlinarić bavi migracijama u ranom novom vijeku na području sjeverne Dalmacije. Na temelju narativnih, demografskih, crkvenih i kartografskih povijesnih izvora identificirani su najzastupljeniji modeli prostornog kretanja na definiranom području. Specifični geostrateški smještaj sjeverne Dalmacije na razmeđu različitih krajišta te političke i ekonomske aktivnosti, koje su se odvijale u okviru mletačkoga posjeda ranoga novog vijeka, bitno su odredile svakodnevicu stanovnika tih prostora i s njome povezane predmoderne migracije.

U drugom poglavlju autorica Sanja Lazanin daje pregled migracija u Slavoniji od kraja 17. do sredine 18. stoljeća. Analiziraju se vrste migracija, njihovi uzroci i smjerovi te etnička i vjerska pripadnost stanovništva koje se odseljava iz Slavonije i doseľjava u nju. Težište rada je na razdoblju nakon Bečkog rata (1683. – 1699.)

i odlaska osmanske vlasti iz Slavonije do sredine 18. stoljeća kad se velik dio stanovništva Slavonije iz doba osmanske vlasti raseljava, a doseljava se novo stanovništvo pretežno slavenskog podrijetla iz smjera juga i jugozapada Balkanskog poluotoka, ali i iz sjevernih ugarskih krajeva. Slavonija, koja je nakon ratnih razaranja krajem 17. i početkom 18. stoljeća u lošem ekonomskom i demografskom stanju i koja ima pogranični položaj u Habsburškoj Monarhiji, intenzivno se naseljava tijekom 18. stoljeća, osobito u prvoj polovini kroz spontane, ali i organizirane migracije.

Treće poglavlje raspravlja ulogu migracija u oblikovanju suvremene demografske slike Hrvatske. Autorica Sanja Klempić Bogadi daje kratak pregled različitih tipova migracija u razdoblju od kraja Drugoga svjetskog rata do danas. Iako se obično ističe emigracijski karakter Hrvatske, migracijski procesi na ovom su prostoru puno složeniji te su se njihovi smjerovi, oblici i obujmi značajno mijenjali tijekom vremena. Nakon analize unutarnjih migracija rad se bavi društvenim i demografskim aspektima emigracije te migracijama potaknutim ratovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1990-ih te njihovim prostornim posljedicama.

U četvrtom poglavlju autorica Snježana Gregurović daje prikaz suvremenih međunarodnih migracija i migracijskih politika u 21. stoljeću u Hrvatskoj kroz dva razdoblja: od 2000. do 2010. te od 2011. do 2020. Nakon uvodnog dijela razmatraju se glavni pristupi istraživanja međunarodnih migracija s naglaskom na pristupe koji ističu važnost strukturnih čimbenika i strukturnih promjena

društva podrijetla migranata. Istražuju se dva aspekta migracija – jedan se odnosi na obilježja i vrstu migracijskih obrazaca, a drugi na društvene promjene uzrokovane migracijama u zemljama slanja i primitka migranata. U radu se navode čimbenici koji su pridonijeli povećanom iseljavanju odnosno useljavanju u Hrvatsku, a kritičkim osvrtom na sadržaj ključnih dokumenata iz područja migracijskih politika žele se objasniti modeli upravljanja migracijama.

Peto poglavlje autorice Margarete Gregurović daje pregled istraživanja koja ispituju stavove prema tražiteljima azila i izbjeglicama u Hrvatskoj u razdoblju od 2005. do 2020. Analizirano je 17 objavljenih znanstvenih radova i istraživačkih izvještaja koji su kvantitativnom metodom istraživanja ispitali stavove određenih dijelova hrvatske populacije prema prisilnim migrantima. Rezultati su pokazali da stavovi prema tražiteljima azila i izbjeglicama variraju od pozitivnih do negativnih, iako se većinom nailazi na neutralne stavove iskazane na raznim dimenzijama percepcije prijetnje. Pretpostavljeni pozitivan učinak kontakta u Hrvatskoj još je uvijek slab zato što se u Hrvatskoj zapravo jako mali broj azilanata odlučuje trajno nastaniti, pa su stoga i kontakti prilično rijetki. Rezultati upućuju na svojevrsnu NIMBY pozadinu iskazanih stavova pri čemu se ispitanici analiziranih studija općenito ne protive dolasku tražitelja azila i izbjeglica u Hrvatsku, no izravno suočeni s mogućnošću njihova smještanja u fizički blisko susjedstvo izražavaju svoje protivljenje.

U šestom se poglavlju autorica Simona Kutli bavi transnacionalnom

perspektivom istraživanja migracija u hrvatskom kontekstu. Za razliku od klasičnih perspektiva istraživanja koje su u većoj ili manjoj mjeri eksplicitno pretpostavljale da fenomen međunarodnih migracija predstavlja jednosmjerni pomak iz »države podrijetla« u »državu primitka« praćen postupnim ali neizbježnim prekidanjem društvenih veza migranata s pojedincima, skupinama, organizacijama i institucijama u državama podrijetla, transnacionalna perspektiva u središte istraživačkog interesa postavlja upravo održavanje društvenih, ekonomskih, kulturnih i političkih veza migranata te stvaranje mreža koje prelaze granice dviju ili više nacija-država.

Knjiga završava poglavljem Josipa Kumpesa o religioznosti, političkoj orijentaciji i stavovima prema imigrantima i imigraciji u Hrvatskoj. U radu se na temelju podataka koji su dobiveni u okviru Europskoga društvenog istraživanja (ESS 2018, 9. krug) analizira povezanost između dimenzija religioznosti i stavova prema imigrantima i imigraciji te između političke orijentacije i stavova prema imigrantima i imigraciji u Hrvatskoj. Utvrđeno je da su religiozniji ispitanici i oni desno politički orijentirani u prosjeku skloniji izraziti antiimigrantske i antiimigracijske stavove nego oni nereligiozni i lijevo politički orijentirani. Zaključuje se da analiza povezanosti religioznosti i političke orijentacije sa stavovima prema imigrantima i imigraciji u Hrvatskoj upućuje i na važnost društvenoga i povijesnoga konteksta u kojem se ti stavovi oblikuju, ali i na to da se hrvatsko

društvo nalazi pred izazovima koji se tiču procesa imigracije, koji u Hrvatskoj još nisu ozbiljno ni započeli, posebno izazovima reguliranja imigracijske politike, istodobno povezanim s izazovima procesa depopulacije.

Treba reći da su poglavlja ove knjige napisana tijekom 2021. godine i dovršena u siječnju 2022., u razdoblju mjera uvedenih radi suzbijanja pandemije COVID-19, prije početka rata u Ukrajini te prije ulaska Hrvatske u šengenski prostor i eurozonu. To je bitno istaknuti jer niti jedan od autora i autorica u to vrijeme nije mogao predvidjeti da će na europskom tlu, u Ukrajini, doći do agresije koja će uzrokovati velika stradanja i masovne migracije, koje će uključiti i Hrvatsku kao jednu od zemalja koje primaju raseljene osobe iz Ukrajine.

Posebna je važnost knjige *Neminovnost ili izbor? Povijesni i suvremeni aspekti migracija u Hrvatskoj* zajednička spoznaja da proučavanje migracija zahtijeva temeljit istraživački rad koji uključuje interdisciplinarni pristup. Usto se ukazuje i na činjenicu da okidači migracija, poput kriza, rata i društvenih reformi, mogu naglo i značajno promijeniti migracijske procese te dovesti do preispitivanja dosadašnjih znanja, teorija i hipoteza u području migracijskih studija. Istraživačima koji se bave migracijama to bi trebalo poslužiti kao poticaj za nova istraživanja, u okviru kojih će moći ispitivati nove teorijske pristupe i hipoteze ili potvrđivati postojeće.

Renato Matic

*Fakultet hrvatskih studija,
Zagreb*